

Liman Von Sanders (1855-1929)

Liman Von Sanders 17 Temmuz 1855-22 Ağustos 1929: 1855'te Stolp/Pomeranyan'da bir büyük çiftlik sahibinin oğlu olarak doğan Otto Liman, 1874'te Berlin'de Friedrich-Wilhelm Lisesini bitirdikten sonra orduya katılır. Essen muhafız birliğinde görevlendirilir. 1878-1881'de Harp Akademisinde okur. Hafif süvari alayında, Genelkurmayda ve süvari tugayında görev yapar. 1904'te albay, 1908'de tuğgeneral, 1911'de tümgeneral olur ve Kassel'deki 22. Tümen Komutanlığı'na atanır.

16 Temmuz 1913'te II. Wilhelm'in tahta çıkışının 25. yıldönümünde soyluluk unvanına yükseltilir ve 1906'da ölen karısı Amalie von Sanders'e olan bağlılığından, kendisinin orta sınıfa mensup ismi olan Liman'ın yanına von Sanders soyluluk ismini koyar. Liman von Sanders; Birinci Dünya Savaşı'nın Türk tarihinde ismi sık geçen, Atatürk'ün hem Çanakkale'de hem de Sina-Filistin cephesinde emrinde çalıştığı, bir Alman Tümgenerali iken Türk Mareşali yapılan, Türkiye'ye maliyeti ağır olan bir askerdir.

Liv. Sanders, Balkan Savaşı bozgunundan sonra, Türk ordusunun içinde bulunduğu son derece kötü durumunun düzeltilmesi amacıyla, Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın isteği üzerine Türkiye'ye gönderilen Alman İslah Heyeti'nin başkanı olarak 14 Aralık 1913'te İstanbul'a gelir. Anlaşmaya göre, heyet başkanı geniş yetkilere sahip olacak, heyet üyeleri bir üst rütbeye yükseltilecek, Liman Paşa'da korgeneral ve merkezi İstanbul'da bulunan 1. Kolordu Komutanı olacaktır. Ancak Rusya, İngiltere ve Fransa buna itiraz ederler. İmparatorluğun başkentinde oturan büyükelçilerin bir Alman'ın hâkimiyetinde bulunan bir şehirde görev yapmak zorunda kalacaklarını, bunun kabul edilemez olduğunu ileri sürerler.

Osmanlı yönetimi baskılardan kurtulmak için Liman Paşa'ya Edirne'deki 2. Kolordu Komutanlığını önerir. Liman Paşa kabul etmez. Bir çıkış yolu olarak Almanya, rütbesini Alman tümgeneralliğinden korgeneralliğe yükseltir, bunun üzerine Osmanlı yönetimi de Mareşal yapmak zorunda kalır. Rütbesi artık kolordu komutanlığı yapmak için fazla büyüyen Liman Paşa, yeni rütbesi ile Osmanlı Orduları Genel Müfettişi olarak göreve başlar.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlaması üzerine ilan edilen seferberlik düzenlemesiyle oluşturulan, merkezi İstanbul'da bulunan 1. Ordu'nun başına getirilir. 18 Mart 1915 Çanakkale Boğazı deniz savaşı ve zaferinden sonra, İngiliz ve Fransızların Çanakkale'ye bir kara harekâtı düzenleyeceklerinin anlaşılması üzerine, Liman Paşa'nın ve diğer Almanların istekleri ile Çanakkale'de 5. Ordu kurulmasına karar verilir ve komutanlığına da Liman Paşa atanır. Bu komutanlığa hemen "Evet" diyen Liman Paşa, daha önce kendisine iki kez önerilmiş olan Kafkas cephesindeki 3. Ordu Komutanlığını kabul etmemişti. 26 Mart 1915'te yeni göreviyle Gelibolu'ya gelir. İlk yaptığı iş, Çanakkale kıyılarını savunmakla görevli birliklerin savunma şeklini değiştirmek olur. Daha önce çıkarmaya imkân verilmeyecek şekilde bir düzen alınmışken, Ordu Komutanı Liman Paşa kıyıdaki birlikleri geri çeker ve İngiliz-Fransız kuvvetlerinin çıkarmasına izin veren bir düzen aldırır.

25 Nisan 1915'te başlayan Çanakkale kara savaşları, bu düzen yüzünden 8,5 ay sürer, bedelini de Türk askeri öder. Bunun karşılığında, Almanya'nın Avrupa Batı cephesinde rahatlamasını sağlayacak 500.000 İngiliz, Fransız askeri, Gelibolu Yarımadası'na çekilmiş ve burada tutulmuş olur, Liman Paşa'nın Çanakkale Savaşı'nda Türk için yapmış olduğu tek hayırlı iş 8 Ağustos 1915'te emrini yerine getirmediği için görevden almış olduğu Anafartalar Grup Komutanının yerine Albay Mustafa Kemal'i atamış olmasıdır.

Mustafa Kemal, bu yeni göreviyle, hak ettiği şanı kazanmış, Türk ulusunun gönlüne “Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal”, “Payitahtı Kurtaran Kahraman” olarak girmiş, ulusun yıllardır beklediği millî kahraman olmuştur. Bu da sonrasında Türk ulusuna kurtuluşu sağlamıştır. Bununla beraber Liman Paşa, Atatürk’ün Çanakkale cephesinden 10 Aralık 1915’te, savaş sürerken ayrılmasının da sebebidir. 31 Ekim 1915’te başkomutan vekili Enver Paşa, Anafartalar Grup Karargâhına gelir. Liman Paşa Mustafa Kemal’den Trakya’daki 2. Türk Ordusunun Selanik’e yürümesinin uygun olacağını Enver Paşa’ya söylemesini ister. M. Kemal bu hareket sadece Alman çıkarlarına hizmet edeceği için bunu söylemez. Liman Paşa, M. Kemal’e baskı uygulamaya başlar. Kasım ayında gergin günler yaşanır. Onu Çanakkale’den uzaklaştırmak için her yolu dener. M. Kemal ise Liman Paşa’nın yaptığı baskı ve tahriklere, başka şekillerde karşılık vermemek için hava değişimi ile ayrılmak durumunda kalır.

Liman Paşa 27 Şubat 1918’de Falkanhayn Paşa’nın yerine Sina-Filistin cephesindeki Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığına atanır. Emrinde üç ordu vardır. Bunlardan 7. Orduya Ağustos 1918’de, Mustafa Kemal Paşa komutan olarak atanır. Atatürk Eylül 1918’de, raporları incelerken bir İngiliz esirin ifadesinden, 19 Eylül akşamı büyük bir taarruza geçileceğini anlar. Ordusuna gereken önlemleri aldırır. Verdiği emrin bir suretini bilgi olarak Liman Paşa’ya gönderir. Ancak Liman Paşa, Atatürk’ün raporlardan çıkarmış olduğu sonucu, ciddiye almaz, gülümseyerek karşılar, diğer iki orduyu uyarmak gereği duymaz. İngiliz ordusu 19 Eylül akşamı, Atatürk’ün tespit ettiği gibi büyük bir taarruza başlar. Hazırlıksız yakalanan Atatürk’ün sağındaki ordu savunamaz, cephesi yarıılır, esir düşer. İngiliz süvarileri gerilerdeki von Sanders’in karargâhını dahi basarlar. Durum çok ciddidir, üç ordu yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Atatürk perişan bir durumda çekilmekte olan birlikleri toparlayıp yeni bir savunma hattı oluşturabilmek gayretine düşer. Yetkisi dışında tüm birliklere kuzeye, Halep’e çekilme emri verir, Liman Paşa’nın yetkisini kullanmış olur. Sonrasında Liman Paşa’ya da, bu durum karşısında verilmesi gereken kararın ancak verdiği emirden ibaret olabileceğini açıklar. Liman Paşa da “Karar budur; fakat ben nihayet bir yabancıyım, bu kararı veremem, bunu ancak memleketin sahipleri verebilir.” der ve Atatürk’ün verdiği emrin uygulanmasına devam eder, birlikler Filistin’den Halep’e kadar çekilir. Bu emir sayesinde; dağınık durumda bulunan birlikler toplanarak, Millî Mücadele’de kullanılabilecek asker ve silahın elde bulundurulmasının yanı sıra İngiliz ilerlemesinin Halep’in kuzeyinde durdurulması sağlanır.

Atatürk’ün bu emirle ortaya koyduğu tavır, Çanakkale’de 19. Tümen ile Arıburnu’na çıkan düşmana kendiliğinden taarruz etmesine benzemektedir. O hareketi ile Çanakkale’de yenilgiyi önlemiş, İstanbul’u kurtarmıştı. Bu hareketi ile ise Suriye’de elde kalan son kuvvetler yok olmaktan kurtarılarak, bunlarla Türkiye’nin Suriye sınırını çizmiştir. İlginç rastlantı olarak her iki durumda da bağlı olduğu komutan Liman Paşa idi. Liman Paşa, Atatürk’ün uyarısını ciddiye alıp diğer iki orduya gereken emri vermiş olsaydı, bu büyük bozgun yaşanmayacak, bir ayda 400 km derinliğindeki beş ülkenin bulunduğu bölge terk edilmemiş olacak ve Mondros Ateşkesi’ne gidiş hızlı ve ağır koşullarda olmayacaktı.

30 Ekim 1918 günü Osmanlı devleti Mondros Ateşkes Antlaşması’nı imzalar. Aynı gün Sadrazam A. İzzet Paşa, Liman Paşa’ya komutayı Mustafa Kemal Paşa’ya teslim ederek İstanbul’a dönmesini ister. 31 Ekim günü devir teslim yapılır ve Liman Paşa İstanbul’a hareket eder. Alman Hükûmeti, Türkiye’de bulunan bütün Alman subay ve erlerinin dönüşünün sorumluluğunu kendisine vermiş olduğundan, 1919 Ocak ayı sonuna kadar İstanbul’da kalır.

29 Ocak 1919’da bir grup Almanla birlikte, vapurla İstanbul’dan ayrılır. Vapur 3 Şubat’ta Malta Adası’na uğrar ve buradaki İngilizler, kendisinin savaş esiri olduğunu söyleyerek alıkoyarlar. Ada’da 6,5 ay kalır, bu arada anılarını yazmaya başlar. Ermeni olayları ile ilgili bir sorumluluğunun bulunmadığının anlaşıldığı gerekçesiyle, 21 Ağustos’ta

serbest bırakılır ve Almanya'ya döner. Anıları "Türkiye'de 5 Yıl" adıyla 1920'de Almanya'da, 1921'de de Türkiye'de yayımlanır. 1929 yılında ölmüştür.

İsmet GÖRGÜLÜ

KAYNAKÇA

GÖRGÜLÜ, İsmet, **Atatürk'ün Anıları**, Bilgi Yayınevi, 1997.

SANDERS, Liman Von, **Türkiye'de 5 Yıl**, Çev. M. Şevki Yazman, Burçak Yayınevi, 1968.

Türkiye'de Vazife Alan Alman Subaylar (Deutsche Offiziere İnder Türkei), Genelkurmay ATASE Başkanlığı Kütüphanesi No: Yab. Dil 233.

WALLACH, Jehisda L., **Bir Askerî Yardımın Anatomisi**, Çev. Fahri Çeliker, Genelkurmay Basımevi, 1985.

26/09/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/liman-von-sanders-1855-1929/?pdf=3517> adresinden erişilmiştir